POD ZID

ŠTRIKOVE MINI-NOVINE
GODINA 3 • BROJ 4
MAJ 2022

LAURA FROJDENTALER
austrijska književnica

OTPOR JE NAJJAČI IZ SENKE

With the Support of
Creative Europe Programme
of the European Union

Fotografia © Nini Tschavoll

LAURA FROJDENTALER, AUSTRIJSKA KNJIŽEVNICA, O ROMANU „PRIČA O UTVARAMA"

PISANJE MOŽE PROTERATI DUHOVE

Tekst je istraživanje percepcije i stvarnosti

Laura Frojdentaler, nagrađivana austrijska književnica, srpskoj publici poznata po romanu *Priče o utvarama* (Štrik, 2021) za koji je dobila nagradu Evropske unije za književnost, jedan od najistaknutijih glasova savremene austrijske književnosti. Već se svojim prvim romanom (*Die Königin schweigt*), koji je proglašen za najbolji književni debi na nemačkom jeziku, Laura visoko pozicionirala na književnoj sceni. Književna kritika opisuje je kao jedan od najprodornijih i najintrigantnijih glasiva mlade austrijske književnosti. U svom romanu *Priče o utvarama*, njenom jedinom delu prevedenom na srpski jezik, Laura tematizuje bračnu krizu i preispituje stvarnost, odnosno način na koji je doživljavamo, i poziva nas da i sami preispitamo koliko su stvarne utvare u našim životima. Specijalno za *Pod Š*, austrijska spisateljica govori o svom romanu, procesu stvaranja *Priče o utvarama*, kao i utvarama uopšte.

Nakon čitanja Priče o utvarama, neminovno se nameće pitanje jesmo li ponekad ili možda i sasvim a da toga nismo svesni, utvare u sopstvenim životima. Koliko je pisanje ili čitanje *Priče o utvarama* zapravo jedan od načina da se utvarama otrgnemo?

Postoji tekst Virdžinije Vulf pod naslovom *Skica prošlosti* koji je istovremeno i pokušaj autobiografije i pokušaj autobiografskog pisanja. U njemu ona opisuje kako je godinama bila opsednuta svojom majkom i da je ta opsesija prestala nakon što je napisala *Ka svetioniku*. U stvari, videla je majku, čula njen glas – intenzivno sećanje, halucinaciju ili duh? Vulf ne govori o duhovima, ali u ovom kontekstu ona upoređuje pisanje sa psihoanalizom: prolazak kroz veoma duboko, možda zaboravljeno osećanje i time prevazilaženje opsesije. Rekla bih da pisanje može proterati duhove. Ne u smislu terapeutskom isceljenja, ali njihovo prizivanje može smanjiti njihov teror. Naravno, ne mogu ništa da kažem o efektu čitanja mojih tekstova, to je na čitaocima.

Fotografija © Nini Tschavoll

Ranije si izjavila da je za tekst nemoguće da bude apolitičan i da dešavanja u svetu i oko tebe neminovno utiču i na tvoje pisanje. Šta te je u tom kontekstu motivisalo na pisanje *Priče o utvarama*?

Motivacija da napišem određenu knjigu, to su reči sa kojima ne znam šta da radim. Pišem, to je moj način života, a svetom se bavim kroz pisanje. Iz toga nastaju pojedinačne knjige, spolja vidljive, ali za mene je to nešto kontinuirano. Možda bi bilo interesantnije ispitati tekst koji je već gotov, odnosno *Priče o utvarama*, i u njemu potražiti određeni politički sadržaj. Ne insistiram na čitanju sopstvenih tekstova na neki određen način, ali registrujem fenomene u recepciji i čini mi se da se *Priča o utvarama* preferira i prvenstveno čita kao priča o odnosima na individualnom nivou, odnosno na osnovu onoga što An i Tomas jesu kao likovi, kako je evoluirala njihova ljubav, u kakvom je mentalnom stanju An, kao najvažnije pitanje, i tako dalje. Delovi koji pripovedaju o svetu u kome njih dvoje žive retko se primećuju. Navešću samo najočiglednije: radi se i o tome kako takozvani mediji i takozvana digitalizacija, konkretno Tomasov pametni telefon, menjaju naše odnose i naš zajenički život do srži. Tako devojka prodire kroz Tomasov pametni telefon u zajednički stan, u Anin najintimniji prostor, u njenu sobu. Mi kao ljudi se menjamo kroz ove stvari. Menja se i svet kroz kroz koji se An kreće, menjaju se grad i javni prostor, a sa tim u vezi je i Anina autsajderska pozicija.

Roman je prožet nizom mogućnosti za koje ni An ni čitaoci nisu sigurni koliko su „realne": ljubavnica, razvod, bolest… Da li te brojne otvorene mogućnosti koje bi jednako mogle biti i realne i fikcionalne govore o tome koliko je tanka linija između istine i interpretacija istine?

Tako je kako je. Tekst je istraživanje percepcije i stvarnosti. Mi tako olako govorimo o stvarnosti, ali ona se kod svakog od nas konstantno formira iz mašte, sećanja, čulnih utisaka, snova... Zanimaju me međupodručja i trenuci u kojima navodno čvrsto tlo postaje neizvesno, u kojima mnogi slojevi koji sačinjavaju tlo ispod nas počinju da klize, a šumovi u zidovima se više ne mogu jasno dodeliti.

Čini se da je An svedena na život među muževljevim računima kao jedinim izvorom informacija o njegovom životu i aktivnostima van kuće. Ili je možda osuđena na to. Ima li njene krivice u tome, i šta bi ona bila?

To je vaše tumačenje, a ja ne želim ništa da ispravljam, jer ne postoji ispravno i pogrešno. U tekst sam upisala tragove, znakove, mogućnosti, a kada je kompletan i pojavi se, odustajem od kontrole šta pojedini čitalac pravi od njega. Tekst tada postaje knjiga i počinje svoj život. Dok ja nastavljam da pišem.

Mnogo je utvara u romanu, čak i sama An postaje donekle utvara živeći među utvarama koje je sama projektovala (ili možda nije). U korespondenciji s tim, koliko je književnost danas utvara u digitalnom svetu?

Ponekad se čini da se književnost, bar ona koju ja doživljavam kao pravu književnost, sve više potiskuje na rub, u mračno postojanje. Ali vrlo je verovatno da zapravo nikada i nije bilo drugačije. Čak i da kulturna tehnika čitanja manje-više nestane, ljudi će uvek čitati. U svakom slučaju, ne preostaje ništa drugo nego očuvanje senzualnosti koja znači književnost, a poznato je da otpor najbolje deluje iz senke.

Dobitnica si Evropske nagrade za književnost za *Priču o utvarama*. Kakav značaj za tebe imaju nagrade?

Nagrade su važne u ekonomskom smislu budući da olakšavaju život ili ga uopšte omogućavaju. One u suštini stvaraju prostor za pisanje, jer mali broj pisaca može zaista da živi od prodaje knjiga. Ono što je posebno lepo u vezi s Evropskom nagradom za književnost jeste rušenje granica: najveće zadovoljstvo je u tome što omogućava prevode na druge evropske jezike.

SPOMENKA KRAJČEVIĆ, O ROMANU „PRIČA O UTVARAMA"

VEOMA ZAHTEVAN PREVODILAČKI ZADATAK

Spomenka Krajčević, prevoditeljka romana *Priča o utvarama*, jedna je od najistaknutijih ličnosti u oblasti prevođenja sa nemačkog na srpski jezik. Prevela je preko 40 knjiga sa nemačkog, među kojima su dela B. Šlinka, V. G. Zebalda, M. Friša i mnogih drugih, a za prevod Zebaldovog romana *Austerlic*, dodeljeno joj je najveće domaće prevodilačko priznanje, nagrada „Miloš Đurić". O njenom umeću prevođenja možda najbolje govori činjenica da je kultno delo Paula Mara *Ujka Florijanov leteći buvljak*, na nemačkom govornom području smatrano „neprevodivim", sve dok se nije pojavio prevod Spomenke Krajčević na srpski jezik. Za *Pod Š* ova istaknuta prevoditeljka govori o procesu prevođenja romana Laure Frojdentaler, o klizavosti teksta i objašnjava zašto je prevođenje ovog dela bio težak prevodilački zadatak.

Kako je izgledao proces prevođenja romana Priča o utvarama? Koliko je zahtevno bilo prevesti roman na srpski?

Prevod je bio mnogo teži nego što sam u prvi mah ocenila. Rečenice su kratke i naoko jednostavne, ali problem je u značenju – bez jasnog prelaza, nekad i u istoj rečenici, smenjuju se stvarnost romana i fikcija, prošlost i sadašnjost, likovi. Prevod je zahtevao najveće moguće udubljivanje u intencije autorke.

Koji vam je segment romana bio najizazovniji kao prevoditeljki, a koji kao čitateljki?

Roman je veoma ujednačen a njegovi slojevi čvrsto spojeni tako da ne bih mogla ništa posebno da izdvojim. Delo je u pravom smislu reči monolitno.

Kako iz ugla prevoditeljka izgleda prebacivanje iz stvarnog u iracionalno, što Laura neretko čini sa mislima svoje junakinje, pa tako i sa samim tekstom?

Prebacivanje je, kao što sam odmah rekla, teško odgonetivo, što je i namera autorke – ni čitalac ne treba da bude siguran u to šta je fikcija a šta fakat.

Preveli ste mnoštvo knjiga sa nemačkog i jedna ste od najistaknutijih prevoditeljki sa ovog jezika. Da li se proza Laure Frojdentaler posebno ističe u nekom segmentu? Šta je čini specifičnom u jezičkom smislu?

Rekla bih da je stilska osobesnost ovog romana upravo ta „klizavost" teksta, odsustvo čvrstih uporišnih tačaka. Čitalac je često zaveden, naime glavna junakinja uspeva da ga ubedi da je stvarnost onakva kakvu je ona vidi. Ta strategija je veoma vešto i dosledno primenjena tako da bih ovaj roman uvrstila u red onih koji su u umetničkom pogledu vrlo visoko.

Po čemu ćete pamtiti rad na prevođenju romana *Priča o utvarama*?

Pamtiću ga kao uspelo oneobičenje jedne od najstarijih i možda najčešće obrađivanih tema u književnosti – preljube odnosno sumnje u preljubu. I kao veoma zahtevan prevodilački zadatak.

Kome biste preporučili ovu knjigu?

Ne volim to da kažem, ali ovo jeste knjiga za žensku publiku s obzirom na mogućnosti identifikacije i projekcije koje nudi.

KARAPANDŽIN INFOGRAFIK

PRIČA O UTVARAMA

Laura Frojdentaler

LIKOVI

An

Tomas

SIMBOLIKA U ROMANU

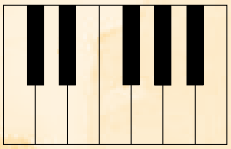

An je pijanistkinja, a upravo klavir simboliše promene kroz koje je ona prošla, kao i njen prošli život koji sada može da iskusi samo u tragovima. An je potpuno izgubila sebe, a klavir i muzika su neke od retkih stvari koje su joj ostale.

Iako An i Tomas žive zajedno, njihova komunikacija je veoma oskudna. Anin maternji jezik je francuski, ali je ona zbog njega naučila nemački, dok on to nije uradio. Upravo taj raskorak simboliše kako nedostatak komunikacije, tako i to koliko je ona svoj život prilagodila njemu.

Duhovi i utvare u knjizi predstavljaju kako nemire kroz koje junakinja prolazi, tako i senke onoga što su i An i Tomas nekad bili. A šta god da su bili ranije, sada su duhovi i stranci jedno za drugo.

Telo i lice - stvari koje se najbrže zaboravljaju. Jedino što posle toga ostaje jesu obrisi nečijeg prisustva koje više ne osećamo iako je on fizički tu.

Krevet, kao i sve druge materijalne stvari u njihovom stanu, mogu se shvatiti kao jedine opipljive i realne stvari koje okružuju An, s obzirom na to da ona više ne zna šta je plod njene mašte, a šta je stvarno.

IDEJA ROMANA

Priča o utvarama govori o strepnjama jedne žene, baziranim na mislima da joj je muž neveran, ali i o tome da je mnogo opasnije biti neveran sebi.

An je osoba koja je dozvolila da izgubi sve ono što ju je činilo osobom kakva jeste, a u tom nedostatku sopstva ne uspeva da razazna da li su njena osećanja stvarna, da li su nekad bila stvarna i da li je ljubav samo sanjarija.

Otuđenost, usamljenost i samoća u vezi rezultat su upravo naših soptvenih strahova i spremnosti da u trenutku zaljubljenosti odbacimo sebe i zaboravimo na svoje potrebe.

Vrlo često mi sami lako upadnemo u obrasce ponašanja za koje verujemo da su dobri za nas, dok su zapravo pogubni. U želji da izbegnemo konflikt, često ćutimo i puštamo da razlike izblede dovoljno da prestanemo da ih primećujemo. Ali problem nastaje kada sa njima i mi sami izbledimo i postanemo duhovi.

Neprimetni zemljotres, kaže drugarica. Potresi koje ne opažamo dok se nešto ne pomeri, dovoljno da bi palo.

AUTORKA Zorana Karapandžin

IZ KNJIGE

Neprimetni zemljotres, kaže drugarica. Potresi koje ne opažamo dok se nešto ne pomeri dovoljno da bi palo.

Ona posmatra promenu boje šume koja je prekrivala uvalu pred njima i okolne brežuljke. U tom pokrivaču bilo je kretnje, šuma je bila čopor životinja, tako veliki i sabijen da se nijedna ne može posebno razaznati. U telo je prodiralo samo nekakvo promicanje, poput vlage koja je bila svuda.

U prostoriji za foto-kopiranje An sreće mladu koleginicu koja predaje pevanje. Ne može više da je sluša, kaže koleginica. Onda izgovori naziv na engleskom, a An kaže da tu pesmu ne zna. Koleginica se smeje, glasno, i pritom se odmiče. Gde ti živiš, uzvikne, a An kaže – na Mesecu. Trebalo bi da kažeš iza Meseca, kaže koleginica.

Obično iz stana izađe i posle podne, da bi napolju pojela neku sitnicu. Radi šta ti prija, kaže drugarica. An ionako nije baš stvarno volela da kuva.

Zvučne predstave koje An ima o njima rasparčane su kao slike na kojima su tela i predmeti razloženi u delove. Divlja zbrka što se učvrstila u haos. Elementi su nespretno uklopljeni jer ih An često svira ukošenog gornjeg dela tela i sa iskrivljenim ručnim zglobom. Pita se šta je zapravo prenela đacima.

Kad se popne na sprat, izlazi na balkon. Šuma na padini brda delom izgleda kao posuta pepelom, pramenovi magle su se gusto obmotali oko vrhova drveća. An bi rado otišla do pozornice u steni, ali umesto toga pere šolju i posudu u kojoj je skuvala kafu.

Jednom ili dva puta nedeljno nalazi se posle posla s Tomasom, pa idu nekud zajedno da jedu. Kod kuće gotovo da se ne viđaju.

Kad je poslednji put sedela s njim za doručkom, Tomas joj je rekao da mora ipak nešto da pojede. Pitao ju je da li da joj namaže parče hleba džemom, ali je u tom trenutku shvatila da postoji žena koju od nje krije. Kad se to prvi put dogodilo, An više nije htela da jede.

Laura Frojdentaler dobitnica je Evropske nagrade za književnost za roman Priča o utvarama 2019. godine.

Šta je EUPL

Nagrada Evropske unije za književnost dodeljuje se svake godine najboljim evropskim spisateljicama i spisateljima u usponu i pomaže njihovoj afirmaciji. EUPL teži da podstakne promociju i cirkulaciju književnih dela na evropskom tlu, kao i da pomogne uspostavljanju koncepta nadnacionalne književnosti.

With the Support of Creative Europe Programme of the European Union

UREDNICA Ljubica Pupezin • IZVRŠNA UREDNICA Ivana Janjić • SARADNICE Slavka Vlalukin, Zorana Karapandžin • PRIPREMA ZA ŠTAMPU Pop Lab • Copyright © Štrik